

Ключевые слова: подразделения борьбы с киберпреступностью, борьба с киберпреступностью, юридические гарантии правоохранительной деятельности.

Markov V. V. Legal guarantees of law enforcement activity of cybercrime combating divisions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

In order to determine the definition of legal guarantees of law enforcement activity of cybercrime combating divisions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine the author has revealed the essence, significance and content of legal guarantees of law enforcement activity of the stated subjects.

Based on the analysis of Ukrainian legislation and generalization of scholars' thoughts the legal guarantees of law enforcement activity of cybercrime combating divisions are defined as the combination of legal means and (norms and institutions) with the assistance of which these subjects realize their tasks and functions. The types of such guarantees are regulatory (norms-principles, norms that consolidate means and measures of cybercrime combating; means of preventing, detecting, termination and investigation of crimes within cyberspace, legal liability for such crimes and mechanisms of bringing to it, norms that consolidate the rights and duties of cybercrime combating divisions; norms consolidating the measures of protecting officers of law enforcement agencies from interfering with the fulfillment of duties and realizing the rights according to the law; norms regulating their legal liability) and organizational ones.

It is concluded that cybercrime combating divisions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine will be able to function effectively only if the whole complex of legal guarantees of their law enforcement activity is ensured.

Keywords: cybercrime combating divisions, combating cybercrime, legal guarantees of law enforcement activity.

УДК 343.8(438)

Єжи Ніколаєв

ВИБРАНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА ЗА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИМ КОДЕКСОМ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА (ПІСЛЯ 1 ЛИПНЯ 2015 РОКУ)

Проаналізовано внесені до Кримінально-виконавчого кодексу Республіки Польща зміни, які набули чинності з 1 липня 2015 року і регулюють основні за-сади виконання покарання у вигляді позбавлення волі й тимчасового арешту. Особливу увагу зосереджено на дослідженні запроваджених нових інститутів – систем електронного нагляду та споживчих посилок для ув'язнених.

Обґрунтовано необхідність забезпечення засуджених можливістю здійснення телефонних контактів із захисниками чи здійснення в'язнями розмов, за які заплатить хтось інший.

Звернуто увагу, що правильне запровадження змін, внесених до Кримінально-виконавчого кодексу, може зміцнити авторитет тюремної адміністрації.

Ключові слова: Кримінально-виконавчий кодекс, Республіка Польща, система електронного нагляду, посилки для в'язнів.

© Ніколаєв Є., 2015

Постановка проблеми. 20 лютого 2015 р. був прийнятий Закон про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу Республіки Польща та до деяких інших законів, що був підписаний Президентом 12.03.2015, а 20.03.2015 опублікований у Збірнику законів (Dziennik Ustaw) під номером 396. Запропоновані зміни є чи не найсерйознішими поправками до Кримінально-виконавчого кодексу (далі – КВК) з моменту набрання ним чинності, тобто з 1 вересня 1998 р. Хоча важко говорити загалом про «революцію» в цій сфері, однак саме такий характер мають рішення, що стосуються, наприклад, посилок.

Новизною є включення до КВК нового розділу, присвяченого системі електронного нагляду, якого раніше не було. Крім того, з 1 липня 2015 р. введена можливість телефонного зв'язку з адвокатом затриманого і можливість проводити телефонну розмову із засудженим за кошти співрозмовника; збільшилася кількість людей, які приходять на побачення із засудженим. Після внесення змін стало можливим забезпечення засуджених і тимчасово арештованих провіантом та здійснення прогулянок у місцях обмеження волі. Змінено порядок надання медичних послуг особам, звільненим з місць позбавлення волі або слідчого ізолятора, а також введено нові правила щодо призначення покарання.

Вищезазначені зміни, ймовірно, мають вплинути на підвищення безпеки польської пенітенціарної системи, а також розширити перелік прав засуджених і тимчасово арештованих при регулюванні цих сфер діяльності ув'язнених, які до цього часу не були достатньо врегульовані.

На сьогодні складно оцінити функціонування «оновлено» Кримінально-виконавчого кодексу, але, без сумніву, варто принаймні зробити спробу охарактеризувати нові інститути, в яких є відмінності порівняно із приписами, що діяли раніше. У всякому разі, це авторська інтерпретація питань, які охоплюються цим аналізом. Крім того, матеріал поданий всього лише фрагментарно, відповідно автор описує найважливіші зміни до Кримінально-виконавчого кодексу, що набули чинності з 1 липня 2015 р., даючи стимул до більш детальних досліджень питань, зазначених у назві статті.

Стан дослідження. Аналіз змін, внесених до Кримінально-виконавчого кодексу Республіки Польща, що набрали чинності з 1 липня 2015 р., та запроваджених такими змінами інститутів науковцями не проводився.

Мета цієї статті – дослідити найважливіші зміни, внесені до Кримінально-виконавчого кодексу Республіки Польща, що набрали чинності з 1 липня 2015 р., та охарактеризувати нові інститути, запроваджені прийняттям таких змін.

Виклад основного матеріалу. Система електронного нагляду (СЕН) – найбільш всеосяжний пакет змін до Кримінально-виконавчого кодексу, що здійснений шляхом упровадження до КВК нового розділу VIIa, присвяченого виключно цим питанням. Інститут СЕН

функціонував і раніше поза Кримінально-виконавчим кодексом та був упровадженим як експеримент відповідно до закону про виконання покарання позбавлення волі за межами в'язниці¹ у системі електронного спостереження від 7 вересня 2007 р. [1]. Ця система мала застосовуватись тільки п'ять років, протягом яких повинні були вивчатися особливості процедури, що використовуються у практиці інших країн Європи та за її межами. Однак після п'яти років «пробного» періоду з'ясувалося, що цей інститут також стосується виконання вироку, і, отже, чинність закону було продовжено на невизначений період. Згодом з'ясувалося, що СЕН стала невід'ємною частиною польської правової системи і не було ніяких підстав для подальшого експериментального трактування цього інституту, врегульованого в окремому, більше того, фрагментарному законі. Отож не було розумним і надалі підтримувати стан, за якого виконання покарань кримінальними судами здійснювалося відповідно до положень Кримінально-виконавчого кодексу і тільки «електронний нагляд» не охоплювався цим принципом. Таким чином, внаслідок внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу положення закону 2007 р., що стосуються СЕН, були перенесені до Кримінально-виконавчого кодексу. Проте, зважаючи на кодифікацію кримінально-виконавчих приписів, модернізацію вказаного інституту та уточнення деяких положень, що стосуються СЕН, а також беручи до уваги досвід функціонування електронного нагляду протягом 2007–2015 років, це вже не було звичайне копіювання нормативно-правових приписів із одного закону в інший².

Слід також зазначити, що у змінах законодавець передбачив три форми поведінки ув'язнених, коли можна застосовувати СЕН. По-перше, це стосується перебування засудженого в певні дні тижня та час у визначених судом місцях (стаціонарний нагляд). По-друге, поточне місцезнаходження, незалежно від того, де проживає засуджений (тобто мобільний нагляд). Третім варіантом є перебування засудженого на заданій відстані від особи, визначеної судом (нагляд близькості).

Крім того, законодавцем визначено, що в межах СЕН будуть виконуватися покарання: обмеження волі (п. 2 § 1а ст. 34 Кримінального кодексу (далі – КК), позбавлення волі (п. 2 ст. 37 КК), заборона

¹ Автор у цьому та інших місцях статті вживає поняття «в'язниця», яке не вживається у Кодексі, зважаючи на простоту мови і наскрізне його розуміння та з поваги до традиції використання цього терміна, наприклад, у Кримінальному кодексі 1932 р.

² Установою, яка спершу займалася СЕН, було Міністерство Справедливості, а з 2010 року нагляд у цій сфері перейшов до Центрального управління Тюремної служби та її Бюро електронного нагляду. Спочатку на чолі цих підрозділів був голова Тюремної служби Павел Насіловскі, у міністерстві як уповноважений Міністра Справедливості зі справ електронного нагляду, а згодом як директор Бюро електронного нагляду.

наближення до певних осіб (п. 1 ст. 41 КК) і запобіжний засіб у формі електронного контролю місцезнаходження особи (п. 3 ст. 93е КК). Також зберігається існуюча кримінальна юрисдикція на основі критерію місця, де виконується або має бути виконано покарання, а в разі нагляду близькості або мобільного нагляду провадження проводиться у пенітенціарному суді, в окрузі якого засуджений постійно проживає. Якщо ж засуджений не має такого місця, провадження проводиться у суді, в окрузі якого був призначений примусовий захід.

Важливим є також те, що так, як і в законі 2007 року, збереглася вимога згоди дорослих, які живуть із засудженим, який відбуває покарання в системі електронного нагляду. Однак після внесення змін до КВК закріплено можливість не дотримуватися цієї вимоги у випадку неотримання згоди всіма дорослими співмешканцями засудженого за особливих обставин. Таким чином, пенітенціарному суду не потрібно згоди усіх співмешканців, оскільки такий порядок існував при чинності попередніх приписів, коли СЕН був частиною системи виконання покарання позбавлення волі.

Другим нововведенням є збільшення кількості осіб під час побачення із засудженим.

Раніше чинна ч. 2 ст. 105а КВК строго регламентувала кількість людей, залучених у побаченні із засудженим (не більше двох повнолітніх осіб, стосовно дітей обмежень не було). Після внесення змін до КВК директор закладу позбавлення волі не мав можливості збільшення числа цих людей ні на прохання засудженого, ні на прохання відвідувачів. Найбільш поширеними аргументами у цій ситуації були: низька відвідуваність, значні відстані, які доводиться долати, і значна вартість таких поїздок. Це трактувалося як виняткові випадки, але без можливості їх реалізації. Були, однак, випадки вираження згоди директором щодо збільшення кількості людей під час побачення із засудженим (які не мають ніякої правової підстави) у виняткових ситуаціях. Чинні зміни цього припису полягають у збереженні загального принципу, який обмежує кількість осіб під час побачення із засудженим, але дозволяє директору місця позбавлення волі у визначених випадках провести побачення із більшою кількістю повнолітніх осіб.

Крізь призму цього підходу можна побачити гнучкість законодавця, що полягає у пристосуванні приписів до практики багатьох місць позбавлення волі і «реабілітує» тих директорів, які приймали рішення, що суперечили приписам закону. Раніше відмова на прохання збільшити кількість повнолітніх осіб під час побачення із засудженим трактували б неоднозначно. З одного боку, така заборона випливала із припису закону та міркувань безпеки у місці позбавлення волі. Зокрема, другий аргумент суттєво обмежував всі «нестандартні» заходи у в'язниці. З іншого боку, важко звинувачувати директора місця позбавлення волі у нестачі уваги до забезпечення умов для безпечного перебування засуджених і тих, хто тимчасово (на час побачення) буде знаходитись на території закладу. Інші питання, що

стосуються відвідування (тривалість, додаткові побачення з дітьми, харчування) були збережені практично без змін.

Значна увага приділяється термінологічному питанню, пов'язаному з використанням через «старого» і «нового» законодавця поняття «особи, які беруть участь у побаченні». Законодавець послідовно (і автор цієї статті переконаний у слушності цієї конструкції) підтримує позицію, що особи, які беруть участь у побаченні, є виключно відвідувачами, тоді як з мовної, а також і з функціональної точок зору випливає, що в побаченні бере участь перш за все засуджений, тому що, як загалом визначається, це він «має побачення» або «з ним воно відбувається». Тому, видається, в цьому випадку необхідним є точне змістове формулювання, адже як наслідок, воно може впливати на обмеження прав осіб, позбавлених волі у необґрунтований спосіб.

Важливими змінами до КВК є також надання можливості спілкування по телефону затриманого з адвокатом.

До внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу чинною була норма, яка забороняла використання телефону ув'язненим і зв'язок з будь-ким, хто знаходився поза місцем обмеження волі. Після 1 липня 2015 р. законодавець відкрив «ворота» для зв'язку з адвокатом і дозволив телефонні дзвінки, що стануть можливими після отримання попередньої згоди відповідного органу (прокуратури або суду). В разі, якщо затриманий залишатиметься в розпорядженні кількох органів (наприклад, судів різних інстанцій або органів прокуратури), то необхідно буде згода кожного з них, якщо ці органи не вирішать інакше. Проте це не означає, що дані органи будуть зобов'язані прийняти рішення відповідно до запиту засудженого. Негативною передумовою є також привід побоюватися, що використання телефону може бути здійснено для перешкоджання проведення слідства або навіть вчинення злочину. Зокрема, мова йде про підбурювання до вчинення злочину (наприклад, підбурювання до надання неправдивих свідчень тощо).

Крім того, затриманим надана можливість подати скаргу на відмову від телефонного зв'язку із захисником. Справу розглядатиме суд, у розпорядженні якого залишається затриманий. Якщо ж відмова була видана прокурором, скаргу розглядатиме вищестоящий прокурор.

Однак фактична реалізація таких прав затриманих буде ефективною тільки тоді, коли зміни будуть внесені в існуючі правила організаційного та послідовного виконання тимчасового арешту [2]. З іншого боку, зрозуміло, що законодавчий орган заборонив інші форми контакту з адвокатом з використанням комунікаційних технологій дротового або бездротового зв'язку (текстові повідомлення, електронна пошта, миттєві повідомлення, соціальні мережі).

Варто також звернути увагу на юридичну і фактичну підставу обговорюваного нововведення Кодексу, пов'язаного з телефонним спілкуванням арештованих. Потрібно віддати належне Речнику громадянських прав (далі – РЦП), який ще у 2008 році вказував на проблему ускладнень з боку пенітенціарної служби в утримуванні контактів

арештантів зі своїми захисниками. Таке ангажування РГП у вищезгаданій справі було пов'язане з виконанням через нього функцій Державного механізму превенції і з висновками оглядів, проведених у місцях обмеження волі, на підставі яких визнано, що Тюремна служба недоречно тлумачить зміст ст. 217с КВК, оскільки чинні на той час юридичні норми в беззаперечний спосіб давали право заарештованим спілкуватися по телефону із захисниками. Працівники Офісу РГП вказували, що заборона користування заарештованими телефонами, а також іншими засобами зв'язку, дротовими і бездротовими, не може охоплювати контактів із адвокатом або уповноваженим захисником або юрисконсультом. При цьому посилялися на ч. 1 ст. 215 КВК, яка регламентує право на зв'язок із захисником за відсутності інших осіб. Правники, задіяні в пенітенціарній службі, заперечували це, вказуючи на те, що якби законодавець мав на увазі таке вирішення цього питання, то вказав би на це у виразний спосіб. Окрім того, використовується також й інша аргументація, що органи пенітенціарної служби є органами системи виконавчого провадження і не можуть виконувати формулювання, закріплені тільки у рекомендаціях Державного механізму превенції. У зв'язку із таким становищем генеральний директор пенітенціарної служби РГП звернувся до Конституційного Суду (далі – КС) про невідповідність ст. 217с КВК основному закону. І хоч від подання вказаного звернення (15 листопада 2013 р.) сплило чимало часу, КС не прийняв остаточного рішення в цій справі у зв'язку з міжчасовими подіями (15 травня 2014 р. до Сейму надійшов урядовий проект змін до КВК, а вже 10 червня відбулося перше його читання) [3].

Внесеними змінами запроваджена також можливість проведення телефонної розмови із засудженим за рахунок співрозмовника.

До цього часу широко застосовуваним залишався принцип користування засудженими телефонами. У всіх відділах місць позбавлення волі (поза відділами, призначеними для тимчасово затриманих) установлено карткові телефонні апарати, якими засуджені могли користуватися згідно з внутрішнім порядком житлового блоку (засуджені, які перебувають у місці позбавлення волі відкритого типу, могли користуватися цією можливістю без обмежень). Після 1 липня 2015 р. надано право користування телефонами за кошти самих засуджених і додано можливість проведення телефонних розмов за рахунок співрозмовника за його попередньою згодою. Така концепція не є зовсім новим рішенням, а всього лише поверненням до практики, що мала місце перед набранням чинності КВК (тобто з 1 вересня 1998 р.). У цей період такі розмови належали до телефонних розмов типу «R» і проводилися не з допомогою самоінкасуєчих апаратів (вони ще не були вмонтовані у в'язницях)¹, а зв'язок був

¹ Дещо осторонь від цих міркувань слід зазначити, що в кінці 90-х років ХХ століття установка Польською телекомунікацією таксофонів у місцях позбавлення волі була дуже вигідним проектом для компанії.

проведений за допомогою автоматичної телефонної станції у місцях позбавлення волі. На практиці протягом робочого часу в місцях позбавлення волі працювала телефоністка, а в неробочий час та у вихідні й неробочі дні – керівник зміни у місці позбавлення волі (у період, коли інші службові обов'язки не суперечили вищезазначеним). Обґрунтуванням для нової формули телефонного зв'язку із засудженими має бути доступність зв'язку для малозабезпечених осіб.

Зміни до КВК стосуються також і забезпечення продовольством підконвойних осіб.

Забезпечення харчуванням ув'язнених є основним обов'язком тюремної адміністрації. Їжа має подаватися три рази на день, володіти відповідною поживністю, враховуючи вік і характер праці засуджених, а також, у міру можливості (тут йдеться про можливість відповідного місця позбавлення волі), бути приготованою, зважаючи на релігійні та культурні потреби конкретних засуджених (те ж стосується і затриманих). Відповідно до стандартів одна із трьох страв має бути гаряча, а для втамування спраги додатково подається напій. Як правило, ці вимоги не становлять для адміністрації місця позбавлення волі великих труднощів (окрім харчування типу «халляль» і «кошер») у разі цілодобового перебування засуджених у місці позбавлення волі, а точніше, житлового блоку. Однак у разі перебування засуджених за межами місця позбавлення волі (участь в судових слуханнях, допитах у прокуратурі, перевезення до іншої пенітенціарної установи) вказаний принцип не застосовувався і ч. 2 ст. 105б застосована не була. Труднощі з'являлися також тоді, коли засуджені поверталися до місця позбавлення волі у період після подання їжі, зокрема вечері (останній прийом їжі у місцях позбавлення волі відбувається близько 16–17 год.). Частина ув'язнених, що транспортуються до в'язниці з інших установ, прибувала також уночі, коли тюремні кухні були зачинені і персонал закінчив роботу. У зв'язку із виникненням таких ситуацій виникає необхідність нового врегулювання процедури надання їжі засудженим. Доцільним є надання так званого сухого провіанту, що відповідає поживним вимогам і також включає надання напоїв. Крім того, необхідним є також забезпечення продовольством засуджених, яких потрібно транспортувати до іншої установи, до транспортування, але які перебуватимуть у місці позбавлення волі під час надання їжі ув'язненим.

Зміни приписів у сфері конвоювання засуджених охопили також і прогулянку в процесі конвоювання. У змінах до Кодексу регламентовано, що право на годинну прогулянку впродовж доби буде нівельоване у разі, якщо конвоювання засудженого (тимчасово заарештованого) розпочнеться не пізніше ніж о 8 год. і завершиться не раніше ніж о 16 год. того ж дня. Якщо ж засудженому не була надана прогулянка з огляду на його відсутність у місці позбавлення волі з 8 до 16 год., він має право на таку прогулянку впродовж семи наступних днів. Раніше законодавець у ст. 112 КВК зазначав необхідність безумовного дотримання принципу, що забезпечував засудженим

щонайменше годинну прогулянку, зрозумілу в категорії «необхідний для здоров'я відпочинок». Відступів від цього правила у законі не передбачалося, хоча на практиці були випадки його порушення, зокрема, через виїзди за межі місця позбавлення волі на так звану процесуальну (суд, прокуратура) діяльність. Чинна регламентація повинна забезпечити в'язням під час конвоювання не тільки відповідний продоровчий пакет, але й уможливити реалізацію права на прогулянку.

Ще одним нововведенням стало запровадження лікування після звільнення з кримінально-виконавчої установи.

Питання подальшого лікування колишніх ув'язнених згідно з новим (тобто після 1 липня 2015 р.) законодавством вимагали такого врегулювання, яке б дозволило узгодити тюремні медичні процедури з вимогами медичних процедур на волі, тобто загальної системи охорони здоров'я. До цього часу, виходячи з положень ч. 2 ст. 167а КВК, виникав обов'язок надання засудженому, звільненому з тюрми, направлення до лікаря-спеціаліста чи медичного закладу, якщо для цього були медичні показання. Однак насправді такі направлення не були санкціоновані і необхідними були нові медичні документи. Лікаря в тюрмі не вважали за лікаря, який вводить статусом лікаря системи медичного страхування, а пацієнти – колишні ув'язнені змушені були отримувати направлення від лікаря «першого контакту». Відповідно до нововведень від направлень лікарів, які працюють в установах виконання покарань, відмовилися на користь інформації про потребу подальшого лікування. Крім того, особам, звільненим з установ відбування покарань, тепер будуть надаватися результати діагностичних обстежень, необхідні для подальшого лікування.

Таке рішення повинно, по-перше, спростити колишнім в'язням доступ до державної служби охорони здоров'я, а по-друге, спростити початок пошуку роботи, завдяки чому сприяти ресоціалізації засуджених. З іншого боку, необхідно звертати увагу на об'єктивні труднощі громадян в доступі до швидкої та ефективної медичної допомоги, що у випадку колишніх в'язнів, часто недужих і занедбаних з погляду медицини та санітарії, може видатися зовсім непростим завданням для всієї неефективної системи охорони здоров'я в Польщі.

Липнева новелізація Кримінально-виконавчого кодексу Республіки Польща охопила також засади визначення покарання у вигляді позбавлення волі, врегульовані до того часу ч. 4 і 5 ст. 80 КВК. Загалом, можливо, на перший погляд, спосіб визначення покарання видається простою математично-статистичною дією, виходячи з припущення, що перший день відбування покарання закінчиться наступного дня від початку його відбування. Однак в ситуації, коли щодо однієї і тієї ж особи виконується кілька покарань у вигляді позбавлення волі, день завершення виконання попереднього покарання є днем початку виконання наступного. У випадку, коли ув'язненим особам чи особам, які перебувають в іншій пенітенціарній установі, додається також строк покарання, визначеного судом, йдеться про кількість днів, кількість місяців, кількість років або кількість днів,

місяців і років позбавлення волі. До 1 липня 2015 р. точний час затримання засудженого чи його доставлення до в'язниці не мав істотного значення на відміну від дати. Після нововведення було змінено засади визначення покарання, у зв'язку з чим визначальною стала година початку відбування покарання, саме тому ч. 4 і 5 ст. 80 КВК отримує нове звучання: «День, коли виконання покарання було розпочато, з певної причини перервано, продовжено чи завершено, заокруглюється до цілого дня». Попри це, дане положення необхідно узгодити з положенням ст. 12d КВК, згідно з яким за день тривання заходу примусу, який полягає у позбавленні волі, прийнято вважати 24 години, які відраховують від моменту реального позбавлення волі. У зв'язку з тим після 1 липня 2015 р. засуджені будуть звільнені після відбування тієї кількості днів, скільки визначено судом, але перед тією годиною, котра відповідає моменту початку відбування покарання. Фактично згідно з новими засадами визначення покарання день відбування покарання не може бути довшим ніж 24 години, але може бути коротшим. Таке «скорочення» може стосуватися щонайбільше кількох годин, але це завжди буде заокруглення до повного дня. Залишається також частина засуджених, час звільнення яких буде припадати між 00.00 год. і годиною початку роботи тюремної адміністрації. Вони також «отримають» кілька тюремних годин, оскільки залишать її попереднього дня в час роботи адміністрації.

З вищезазначеного виникає, що новий спосіб обрахунку відбування покарання є справжньою революцією перш за все для тюремних працівників, таких, як статистів, які працюють у відділі документації, а також інших підрозділів, наприклад, пенітенціарного відділу, охорони, фінансів, інтендантів та охорони здоров'я. Зокрема, працівники відділу документування будуть мати чимало роботи з перерахунком до 1 липня 2015 р. всіх строків покарань у польських кримінально-виконавчих установах. Для ув'язнених ці нові засади полягають у тому, що точно й однозначно для всієї системи права в Польщі визначають, скільки насправді триває один день позбавлення волі. Крім того, без сумніву, зміни КВК в цій частині є значно кориснішими для ув'язнених, ніж попереднє регулювання.

Згідно з новою редакцією ч. 3 ст. 133a КВК ув'язненим надано також право на отримання споживчих посилок раз на місяць (раніше – раз на квартал), але за умови, що споживчі продукти і тютюнові вироби будуть придбані за посередництва пенітенціарної установи. Тому буде змінено спосіб доставки посилок для ув'язненого після здійснень замовлення і їх оплати (ув'язненим чи його близькими родичами). Новинкою є можливість здійснення додаткових покупок харчових продуктів і частішого отримування посилок зі споживчими продуктами для ув'язнених з огляду на стан їх здоров'я. Рішення у цій справі приймає директор тюрми після отримання відповідного лікарського висновку чи за клопотанням лікаря. Ще одна зміна, пов'язана з посилками, буде стосуватися редакції ст. 110a КВК, де передбачено, що ув'язнений зможе зберігати в тюремній камері

споживчі продукти вагою не більше 6 кг. Раніше максимальна кількість таких продуктів установлювалася у внутрішніх правилах цілої тюрми чи окремих її відділів, а KBK взагалі не обмежував її.

На цьому зміні, які стосуються посилок, завершуються. Проте вищезазначене питання потребує більш детального висвітлення, оскільки такі зміни видаються кардинально іншим трактуванням посилок, які є невід'ємним елементом тюремного життя. Необхідно пам'ятати, що до цього часу існувало два типи посилок: споживчі та гігієнічні (включали одяг, косметику та засоби для чищення). Щодо гігієнічних посилок не було впроваджено жодних змін, а споживчі тепер урегульовано – не як такі, що підготовлені родичами чи службами, котрі займаються допомогою в'язням, а ті, що як цілком підготовлені Тюремною службою та складаються з продуктів, які знаходяться в так званій тюремній крамниці тобто крамниці де здійснюють покупки ув'язнені та їх відвідувачі. Це означає, що Тюремні служби будуть у співпраці з певними особами (підприємствами), які здійснюють торгівлю, готувати посилки відповідно до замовлення родичів ув'язненого. У зв'язку з тим асортимент продуктів також буде меншим, наприклад, недопустимими будуть домашні м'ясні вироби, приготовлені на свята, чи домашні торти згідно з власним рецептом. Крім того, такі крамниці стануть ще більшими монополістами щодо постачання продуктів для в'язнів, у зв'язку з чим саме вони визначатимуть ціни на власний розсуд. Контроль тюремної адміністрації може бути в цій ситуації «охоронцем цін», проте це не є таким очевидним. Гарантією правильності встановлення асортименту товарів і цін у тюремній крамниці, з яких буде складатися посылка, може бути висвітлення такої інформації не лише в місці продажу, а також в мережі Інтернет, оскільки не забороняється здійснення родичами оплати за посылку поштовим переказом чи онлайн. Противники нового способу надсилання посилок можуть стверджувати, що така модель становить відхід від концепції підтримування зв'язків ув'язненого з родичами, зокрема через отримання посилок від них. Будь-які європейські тюремні правила жодним чином не регулюють це питання, але не варто ігнорувати традицію (в тюрмах це слово має дослівне значення), згідно з якою наявність посилок у кримінально-виконавчих установах та їх використання в особливих випадках є формою харчування засуджених.

Ще однією причиною для впровадження таких «магазинних», а не «домашніх» посилок була необхідність обмеження постачання в традиційних посилаках недозволених та небезпечних предметів (найчастіше наркотиків та мобільних телефонів). Останнім часом особливо наркотики стали чумою в польських кримінально-виконавчих установах. Тому Тюремна служба охоче (принаймні на даний час) сприйняла таке врегулювання, проте ув'язнених ніхто не питав про їхню думку з цього приводу. На практиці останні завжди можуть виразити своє незадоволення у формі бунту. Але можуть і прийняти «нові» посилки з погляду малозначності таких змін і згідно з засадою

«головне, щоб взагалі були». Проте тюремна реальність після 1 липня 2015 р. сама перевірить доцільність таких змін, зокрема щодо зміни «філософії» доставлення посилок ув'язненим.

Висновок. Кримінально-виконавчий кодекс після змін, упроваджених 1 липня 2015 р., і надалі буде законом, який регулює основні засади виконання покарання у вигляді позбавлення волі та постанов про тимчасовий арешт, а характер цих нововведень не повинен перебільшувати зміни політики держави щодо виконання покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства. Зміни будуть стосуватися лише окремих елементів системи, без порушення її скелета, який був установлений ще в 1997 р. Найбільше змін має стосуватися систем електронного нагляду та споживчих посилок для ув'язнених.

Включення СЕН до КВК (новий розділ) є санкціонуванням багаторічної та перевіреної практики функціонування цієї системи поза Кодексом в окремому законі. Попри побоювання щодо подальшого «правового життя» СЕН упровадження цього інституту не вплинуло ані на зростання злочинності, ані на погіршення роботи державних органів, ані на особисту безпеку громадян. Все частіше відзначається позитив цього інституту, який полягав у тому, що на відміну від звільнення від відбування покарання з випробуванням тут немає практично жодних обмежень, а засуджений не відчуває незручності від такої кари. Щоправда, особа, яка відбуває покарання у СЕН, підлягає певним обмеженням (повинна перебувати у визначеному місці та у визначений час, а також підпадати під контроль та нагляд куратора), але це не вимагає перебування в кримінально-виконавчій установі.

Однак зміни, що стосуються впровадження нових посилок, які можна назвати «магазинними» (або «крамничковими»), не можна так однозначно (ще й позитивно) оцінити, тому що існує значний ризик, пов'язаний із відступом від традиційних посилок на користь тих, які де-факто будуть посилками від працівників Тюремної служби і тюремної крамниці, лише оплаченими коштами родин ув'язнених. Ці ризики можуть перетворитися у небезпеку невдоволення в'язнями такими новаціями. Однак саме з погляду забезпечення безпеки кримінально-виконавчі установи повинні були переконати законодавця впровадити таку форму посилок після 1 липня 2015 р. (за задумом – без наркотиків та мобільних телефонів). Проте не можна виключити більшого, ніж раніше, корупційного тиску з боку осіб, які готуватимуть такі посилки в тюрмах, тим більше, що «гра іде» на значні суми коштів, пов'язаних з поширенням у тюрмах наркотиків чи речовин з аналогічною дією. Щоправда, цих «нових» посилок буде в три рази більше, що в підсумку мало б компенсувати «втрати» ув'язнених.

Натомість збільшення кількості осіб, які перебувають на побаченнях із засудженими в тюрмах, та надання директору кримінально-виконавчої установи більшої гнучкості у прийнятті рішень з цього приводу не повинно бути предметом будь-якої критики. Саме це дозволить зміцнити авторитет тюремної адміністрації. Також модифікації регулювання забезпечення засуджених під час конвоювання

прогулянкою видаються доречними з точки зору «гостинного» способу ставлення до осіб, які перебувають в умовах кримінально-виконавчих установ чи слідчого арешту. Також складно знайти аргументи проти можливості телефонних контактів арештованих із захисниками чи здійснення в'язнями розмов, за які заплаатить хтось інший. У першому випадку йдеться про обґрунтування дій, які можуть мати істотний вплив на право на ефективний захист, а в другому – про врахування складної ситуації засуджених та допомогу їм у підтримуванні контактів з родиною. Також модифікація положень, які стосуються лікування (в частині продовження лікування) після звільнення з кримінально-виконавчої установи, є не чим іншим, як узгодженням тюремної реальності з умовами загальної системи охорони здоров'я. Це має велике значення для вже колишніх в'язнів, оскільки їм буде простіше отримати висококваліфіковану медичну допомогу, яку до цього вони могли отримувати значно рідше.

Загалом необхідно з надією спостерігати за функціонуванням на практиці нових положень, які були прийняті на підставі закону від 15 березня 2015 р. Надії збільшуються з огляду на сукупність пропонуваніх змін після 1 липня 2015 р. Без сумніву, необхідність саме цих змін буде перевірено у практиці діяльності всіх органів виконавчого провадження, зазначених у незмінній до цього часу ст. 2 КВК. Також може виявитися, що змін потребують інші, не реформовані раніше інститути кримінально-виконавчого права.

Таким чином, зміни до Кримінально-виконавчого кодексу, які набрали і ще наберуть чинності після 1 липня 2015 р. стосуються деяких важливих питань виконання покарань. Перш за все йдеться про включення до КВК нового розділу, який стосується виконання покарання в системі електронного нагляду після зміни попередніх положень, що містилися в окремому законі. Крім того, впроваджено споживчі послідки, підготовлені не родичами засуджених, а на місці в тюремних крамницях. Також тимчасово арештованим особам дозволено телефонні контакти із захисником, а ув'язненим – дзвінки за рахунок іншого співрозмовника. Змінено засади забезпечення ув'язнених під час конвоювання та надання прогулянок під час конвою. Одна зі змін стосується лікування в'язнів після звільнення з кримінально-виконавчої установи й інформування колишніх засуджених про необхідність лікування в умовах загальної системи охорони здоров'я.

Список використаних джерел: 1. USTAWA z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego [Електронний ресурс] // Dziennik Ustaw. – 2010. – Nr 142. – Poz. 960. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU20101420960&type=3>. – 3 остан. змін. 2. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania [Електронний ресурс] // Dziennik Ustaw. – 2010. – Nr 152. – Poz. 1494. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU20031521494&type=2>. 3. Wierzbicki J. Telefony dla tymczasowo aresztowanych? / Jacek Wierzbicki // Forum

Penitencjarne. – Sierpień 2014. – Nr 8. – S. 16. 4. Godzina wyznaczy początek : Rozmowa E. Szlęzak-Kawa z płk. Romanem Wiśniewskim, dyrektorem Biura Informacji i Statystyki w CZSW // Forum Penitencjarne. – 2015. – Nr 5. – S. 12–13.

Надійшла до редакції 25.08.2015

Николаев Ежи. Избранные проблемы уголовно-исполнительного права по Уголовно-исполнительному кодексу Республики Польша (после 1 июля 2015 года)

Проанализированы внесённые в Уголовно-исполнительный кодекс Республики Польша изменения, которые вступили в силу с 1 июля 2015 года и регулируют основные принципы исполнения наказания в виде лишения свободы и временного ареста. Особое внимание сосредоточено на исследовании введённых новых институтов – систем электронного надзора и потребительских посылок для заключённых.

Обоснована необходимость обеспечения осуждённых возможностью осуществления телефонных контактов с защитниками или осуществления заключёнными разговоров, за которые заплатит кто-то другой.

Обращено внимание, что правильное внедрение изменений, внесённых в Уголовно-исполнительный кодекс, может укрепить авторитет тюремной администрации.

Ключевые слова: Уголовно-исполнительный кодекс, Республика Польша, система электронного надзора, посылки для заключённых.

Nikolaev Jerzy. Problems of penal law according to the Criminal Executive Code of the Republic of Poland (after July, 1, 2015)

In the article the author analyzes the amendments to the Criminal Executive Code of the Republic of Poland, which took effect on July, 1, 2015 and regulate the basic principles of such types of punishment as imprisonment and temporary arrest. Special attention is paid to the research of new institutions enforcement.

The author proved that most of it has to do with changes of the system of electronic supervision (hereinafter – SES) and consumer parcels for prisoners. The author notes that the inclusion of SES to Criminal Executive Code as a separate new section is sanctioning long-term and proven practices of this system beyond the Code in a separate law. The author notes that despite there were concerns about further «legal life» of SES, the introduction of this institution had no impact on rising crime level, nor the deterioration of the state of either the personal security of citizens. Attention is paid that this institution is a positive change because the person who is serving a sentence with SES is subject to certain restrictions, but it does not require him staying in the penal institution, and therefore does not feel condemned because of the penalty.

The author points out the risks that may arise in connection with the introduction of new parcels system that can be called «shopping», including such as dissatisfaction of the prisoners, corruption pressure from the people who prepare these parcels in prisons and others.

The necessity of ensuring prisoners the possibility of making a phone contact with lawyers or other for prisoners when someone else pays for the call is connected

with a necessity to ensure the rights of detainees to an effective defense and assist them in maintaining contact with their family.

Attention is paid that the correct implementation of changes to the Criminal Executive Code could strengthen the authority of the prison administration.

Keywords: Criminal Executive Code, Republic of Poland, system of electronic surveillance, parcels for the prisoners.

УДК 343.98.06(477)

С. В. Пеньков

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВИХ СОБАК ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Розглянуто діючі нормативно-правові акти, які регулюють застосування спеціальних засобів, зокрема службових собак, працівниками органів внутрішніх справ України. Водночас зроблено спробу проаналізувати вказані нормативно-правові акти та співвіднести їх із положеннями закону України «Про Національну поліцію». Визначено проблемні аспекти в правовому регулюванні застосування спеціальних засобів, зокрема службових собак, працівниками органів внутрішніх справ України та запропоновано можливі шляхи їх подолання.

Ключові слова: спеціальні засоби, службові собаки, органи внутрішніх справ, правове регулювання.

Постановка проблеми. Як свідчить аналіз оперативної та слідчої практик, використання собак у службовій діяльності правоохоронних органів є доволі ефективним і затребуваним. Однак, враховуючи останні зміни у вітчизняному законодавстві, все частіше серед практичних працівників ОВС України постають питання можливості їх застосування працівниками національної поліції, визначення меж та основних принципів здійснення вказаної діяльності. Тому, на нашу думку, доцільно співставити діючі положення нормативно-правових актів, які регулюють питання використання службових собак працівниками ОВС України, із положеннями нещодавно прийнятого закону України «Про Національну поліцію».

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Серед науковців у сфері оперативно-розшукової діяльності традиційно вважається, що службові собаки є одним із засобів оперативно-розшукової діяльності, тому проблематика використання службових собак задля виконання покладених повноважень на працівників органів внутрішніх справ України прямо або дотично розглядалась у роботах таких учених, як С. С. Алексеев, О. М. Бандурка, В. Д. Басай, В. О. Глушков, Е. О. Дідоренко, О. Ф. Долженков, Д. В. Гребельський, В. В. Каплунов, І. П. Козаченко, Я. Ю. Кондратьєв, О. А. Кириченко, В. А. Лукашков, В. С. Овчинський, В. А. Регульський, М. В. Салтевський, М. П. Стрельбицький, В. В. Шендрик та ін. Водночас,